

לקראת שבת תשובה ופרשת האזינו

הקשר הנפלא בין "הלה" תגמלו זאת" שהיא ה' רבתי ובין "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" שהיא ה' זעירא

"בהבראם" ה' זעירא, ה' קטנה, והמקום השני הוא בפרשתנו "הלה" תגמלו זאת", ונמסר במסורה לכתוב את האות ה' במילת "הלה" ה' רבתי, ה' גדולה.

ומבאר הזוהר הקדוש הכוונה בזה בדרך סוד בלשון קדשו: "ה' א דְּבִהְבְּרָאָם זְעִירָא, ה' א דְּבִהְלָה' וּבְרָבָא... וְתַרִי עֲלֵמִין נִינְהוּ, דְּכְתִיב (תהלים קו-מח) מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם". ופירשו מפרשי הזוהר הכוונה בזה, שיש ב' עולמות, עולם אחד הוא בבחינת ה' זעירא של "בה' בראם" [שהיא מדת מלכות ה' אחרונה משם הוי"ה], ועולם אחד עליון יותר הוא בבחינת ה' רבתי של "ה' לה' תגמלו זאת" [שהיא מדת בינה אימא עילאה ה' ראשונה משם הוי"ה].

ונראה להרחיב הביאור בדברי הזוהר הקדוש, על פי מה ששינינו בגמרא (יזמא פו:): "אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות... איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות... לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה". פירוש, כשהחוטא שב בתשובה מיראה הזדונות נעשות לו כשגגות, ואם הוא זוכה לשוב בתשובה מאהבה הזדונות נעשות לו כזכויות.

והנה מבואר בספרים הקדושים ובראשם ה"ראשית חכמה" (שער הקדושה פרק יז), כי תשובה מיראה היא ה' אחרונה משם הוי"ה שהיא מדת מלכות המפילה יראת המלך על בני מלכותו, ואילו תשובה מאהבה היא ה' ראשונה משם הוי"ה מדת בינה, שהאדם מתבונן באהבתו הגדולה של הקב"ה וכמים הפנים אל פנים הוא שב מאהבה.

שבת קודש הבאה עלינו לטובה בעשרת ימי התשובה נקראת "שבת תשובה", כמו שכתב ה"לבוש" (או"ח סימן תרג): "שבת שבין ראש השנה ליום כיפור קורין שבת תשובה שהוא ימי תשובה, ועוד שאומרים הפטרת שובה ישראל". וכן מכנה שבת זו בספר מהרי"ל (הלכות עשרת ימי תשובה אות ד): "שבת תשובה". אולם ה"בית יוסף" מכנה שבת זו "שבת שובה" על שם הקריאה בהפטרה "שובה ישראל", וכמו שכתב (או"ח סימן תכח): "דלעולם בשבת שבין ראש השנה ויום הכפורים מפטירין שובה, שהרי הפוסקים קורין לשבת זה שבת שובה".

וכן מצינו בפוסקים שלפעמים מכנים שבת זו "שבת תשובה", ולפעמים מכנים אותה "שבת שובה". בכל אופן ברור כי שבת קודש זו שהיא בתוך עשרת ימי תשובה היא יום של תשובה, ומטעם זה קוראים בה להפטרה בדברי הנביא (הושע יד-ב): "שובה ישראל עד ה' אלקיך". על כן דבר בעתו מה טוב לפתוח בקריאה בפרשת האזינו, במקרא קודש אשר כפי שיתבאר לפנינו מדבר על מצות תשובה (דברים לב-ו): "הלה" תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלוא הוא אביך קנן הוא עשך ויכוונך".

ה' זעירא של "בהבראם" היא תשובה מיראה ה' רבתי של "הלה" תגמלו זאת" היא תשובה מאהבה

פתח דברינו יאיר בחידוש גדול שמצינו בזוהר הקדוש (פרשת האזינו רצז:), כי בכל התורה מצינו ב' שינויים בכתובת האות ה', המקום הראשון בפרשת בראשית בפסוק (בראשית ב-ד): "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", ונמסר במסורה לכתוב את האות ה' במילת

לפי זה מבאר ה"בני יששכר" (ניסן מאמר ג אות ד) בלשון קדשו: "והנה ידוע לך תשובה תתאה מיראה היא בבחינת ה' בתראה... מורא מלכות... וזה לא נקרא עשיה, כי היראה עיקרה בלב, ותשובה עילאה הוא תשובה מאהבה בבחינת ועשה טוב, היא בבחינת ה' ראשונה בינה, שבת הגדול, יובל העליון [חמישים שערי בינה] המוציא אדם לחירות ומשם תשועת הגאולה".

הנה כי כן לפי ה"בני יששכר" יאירו עינינו להבין דברי הזוהר הקדוש, כי בפסוק "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", האות ה' של "בהבראם" היא קטנה, כי היא רמז על תשובה תתאה, תשובה מיראה, עולם המלכות, שהיא בבחינת ה' אחרונה של שם הוי"ה, ואילו בפסוק "הלה תגמלו זאת", האות ה' של "הלה" היא גדולה, כי היא רמז על תשובה עילאה, תשובה מאהבה, עולם הבינה, שהיא בבחינת ה' ראשונה של שם הוי"ה, שיש בכוחה להפוך את העוונות לזכויות.

"הלה תגמלו זאת" תשובה בלי תורה צו"ם קו"ל ממו"ן בגימטריא זא"ת

לכבוד שבת תשובה רחש לבי דבר טוב לבאר בדרך השווה לכל נפש דברי הזוהר הקדוש, המקשר בין מקרא שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" - בה' בראם, בה' זעירא, ובין מקרא שכתוב בפרשתנו "הלה תגמלו זאת", בה' רבתי, על פי מה שכתב ב"ערוגת הבשם" בפרשתנו לפרש בדרך עבודה מקרא שכתוב "הלה תגמלו זאת עם נבל ולא חכם".

ופירש בתרגום אונקלוס: "עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו", פירוש, עם שקיבלו את התורה ואינם חכמים [ופירשו בספרים הקדושים "מאור עינים" (ליקוטים), "מאור ושמש" (פרשתנו), "זרע קודש" (ערב יום הכיפורים) בתוספת ביאור, היכן רמוז באומרו "עם נבל" שקיבלו את התורה, כי שורש התורה הוא ל"ב נתיבות חכמה עם נ' שערי בינה שהם אותיות לב"ן, ואם לא משתמשים בה כראוי נעשה מזה צירוף נב"ל], וצריך ביאור איך יתפרש לפי זה המשך הכתוב "ולא חכם".

וביאר ה"ערוגת הבשם" הכוונה בזה, על פי המבואר בגמרא (מנחות כט:): שהעולם הזה נברא באות ה', ומפרש שם: "ומפני מה נברא העולם הזה בה', מפני שדומה לאכסדרא [שפתוח מתחתיו. רש"י], שכל הרוצה לצאת [ממנו לתרבות רעה] יצא. [ומקשה בגמרא], ומאי טעמא תליא כרעיה, [מדוע תלויה רגל ה' ויש פתח פתוח בין רגל ה' לגגה], דאי הדר בתשובה מעיילי ליה", פירוש, אם יחזור בתשובה מכניסים אותו בפתח העליון שבין רגל ה' ובין גגה, הרי מבואר כי אות ה' שיש בה פתח היא רמז על תשובה.

והנה בפיוט "ונתנה תוקף קדושת היום" לימים הנוראים אומרים: "ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה", ונרשם עליהם ג' דברים של תשובה "צום קול ממו"ן", אשר כפי המבואר בספרים הקדושים הם בגימטריא זא"ת. אמנם ראוי לדעת כי אין הדבר כפי שחושבים המון עם שהתשובה היא רק עם צו"ם קו"ל ממו"ן שעולה בגימטריא זא"ת, אלא העיקר הוא להרבות בתורה, כמבואר בסידור האריז"ל לרבי שבתי (סדר קביעת התורה) ומקור הדבר במדרש (ויק"ר כה-א): "בעל תשובה שהיה רגיל לקרות דף אחד יקרא שנים, וריבוי התורה הוא עיקר התשובה".

הנה כי כן זהו שמזהיר הכתוב "הלה תגמלו זאת", הסוברים אתם שתוכלו לגמול לה' על כל עוונותיכם רק בתשובה הרמוזה באות ה', על ידי שתעסקו בג' דברים צו"ם קו"ל ממו"ן בגימטריא זא"ת, ובאמת לא כן הוא אלא העיקר הוא להרבות בתורה. וזהו שמוסיף הכתוב "עם נבל ולא חכם", ומפרש בתרגום "עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו", שקיבלו את התורה ואין בהם חכמה שצריך לעסוק בה כדי לתקן כל מה שפגם. אלו דבריו הקדושים.

"ב' זאת יבוא אהרן אל הקודש" ב' פעמים "זאת" תשובה ותורה

ויש להעיר כי מצינו סימוכין לדבריו הקדושים בהפטרה לשבת זו "שבת שובה" (הושע יד-א): "שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעוונך, קחו עמכם

מעתה יש לומר כי זהו רמז הכתוב: "בזאת יבוא אהרן אל הקודש" - "בזאת" אותיות ב' זאת דהיינו ב' פעמים "זאת", תחילה יקדים לעשות תשובה עם קו"ל צו"ם ממו"ן בגימטריא זא"ת, ואחר כך ירבה לעסוק בתורה שנקראת גם כן זא"ת, ובב' בחינות "זאת" של תשובה ותורה "יבוא אהרן אל הקודש".

וזהו גם כן הרמז בכתוב "אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח", פירוש, אם תקום עלי מלחמת היצר, "בזאת אני בוטח" - "ב-זאת" דייקא ב' [פעמים] זאת, תחילה תשובה ואחר כך עסק התורה, אני בוטח שהקב"ה יקבל את תשובתי בשלימות. ויש להוסיף כי ב' פעמים זא"ת בגימטריא ע"ת רצון, שעל כך אמר דוד המלך (תהלים סט-יד): "ואני תפלתי לך ה' עת רצון", כי בזכות תשובה ותורה נעשה עת רצון בשמים.

"הלה" תגמלו זאת" שנתן לחוטא תיקון בתשובה

כדרכה של תורה הנדרשת בשבעים פנים, הבה נמשיך במסע הקודש לפרש מקרא זה "הלה" תגמלו זאת עם נבל ולא חכם", ומה שפירש בתרגום "עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו", על פי מה שדרשו במדרש ילקוט שמעוני מקרא שכתוב (תהלים כה-ח):

"טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך. שאלו לחכמה חוטא מה עונשו, אמרה להם חטאים תרדף רעה. שאלו לנבואה חוטא מה עונשו, אמרה להם הנפש החוטאת היא תמות. שאלו לתורה חוטא מה עונשו, אמרה להם יביא אשם ויתכפר לו. שאלו להקב"ה חוטא מה עונשו, אמר להם יעשה תשובה ויתכפר לו, הדא הוא דכתיב טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך, שהוא מורה לחטאים דרך שיעשו תשובה".

נמצינו למדים מזה כי לפי החכמה והנבואה אין תיקון לנפש החוטאת כי אם ביסורים ומיתה לכפר על מה שפגם בכבודו של מלך עליון הקב"ה, וכן לפי התורה אין תיקון לנפש החוטאת אלא על ידי הבאת קרבן, כמו שביאר הרמב"ן (ויקרא א-ט) שיתבונן האדם שכל מה שעושים לקרבן היה ראוי לעשות לו, ומחשבה טובה

דברים ושובו אל ה'". ודרשו בספרי (פרשת האזינו אות א): "קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ואין דברים אלא דברי תורה, שנאמר (דברים ה-ט) את הדברים האלה דיבר ה' אל כל קהלכם". הרי לנו דברים ברורים שהזכיר הנביא שני הדברים לתיקון העוונות, "שובה ישראל" שהיא תשובה, "קחו עמכם דברים" שהוא עסק התורה.

והנה כאשר נתבונן נראה שהקדים הנביא בכוונה תחילה מצות תשובה "שובה ישראל", לפני "קחו עמכם דברים" שהוא עסק התורה, והביאור בזה כי אי אפשר להכניע את היצר הרע כי אם על ידי עסק התורה, כמאמר הקב"ה לישראל (קידושין ל:): "בְּנִי בְּרָאִתִּי יִצְרָהֲרַע וּבְרָאִתִּי לוֹ תוֹרָה תְּבָלִין, וְאַתֶּם עוֹסְקִים בְּתוֹרָה אֵין אַתֶּם נִמְסְרִים בִּידוֹ".

אמנם תנאי קודם למעשה הוא שישוב האדם בתשובה על עוונותיו לפני שעוסק בתורה, כדי שלא יהיה ח"ו בכלל (תהלים נ-ז): "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי". נמצא לפי זה שקודם צריך לשוב בתשובה בבחינת "שובה ישראל" על חטאיו, ועל ידי זה כשיעסוק אחר כך בתורה יזכה להכניע את היצר הרע.

יומתק לרמז ענין זה במקרא שכתוב בכניסתו של אהרן הכהן הגדול לקודש הקדשים (ויקרא טז-ג): "בזאת יבוא אהרן אל הקודש", ופירשו בספרים הקדושים הרמז בזה שנכנס עם תשובתם של ישראל בג' בחינות צו"ם קו"ל ממו"ן בגימטריא זא"ת. אמנם לפי האמור יש להוסיף הרמז בזה, על פי מה שמצינו שהתורה נקראת "זאת", כמו שדרשו במדרש שוחר טוב (תהלים ח ד"ה מפי עוללים):

"ומה אתה עושה שלא תאמר על הטמא טהור ועל הטהור טמא, ועל האסור מותר ועל המותר אסור ותתחייב באמרי פיך, ומה תעשה, עסוק בתורה שנאמר (משלי ו-ג) עשה זאת איפוא בני והינצל, ואין זאת אלא תורה, שנאמר (במדבר יט-יד) זאת התורה". וכן הוא במדרש (שם) על הפסוק (תהלים כז-ג): "אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח, ואין זאת אלא תורה שנאמר (דברים ד-מד) וזאת התורה".

זוהר הקדוש: בכל התורה יש ה' זעירא בפסוק "בהבראם" בה' בראם, וה' רבתי בפסוק "הלה' תגמלו זאת"

ביאור התרגום: "עם נבל ולא חכימו" - "עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו", נב"ל הוא אותיות ל"ב [נתיבות חכמה] נ' [שערי בינה]

גמרא: הפתח הצר הפתוח בצד שמאל של האות ה', הוא רמז על פתח של תשובה שפתח הקב"ה לבעלי תשובה

ה' זעירא היא תשובה מיראה שזדונות נעשות כשגגות, ה' רבתי היא תשובה מאהבה שזדונות נעשות כזכויות

רש"י בשם המדרש: "ברא אלקים, ולא אמר ברא ה', שבתחילה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב (שם ב-ד) ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים".

וביאר הענין בזה על פי המבואר שמצד החכמה והנבואה והתורה אין לנפש החוטאת תיקון בתשובה כי אם ביסורים ומיתה ח"ו, אלא שהקב"ה ברוב רחמיו אמר "יעשה תשובה ויתכפר לו". וזהו שפירש רש"י: "שבתחילה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים", כי מצד הדין אין לחוטא תיקון בתשובה, ואז אין העולם יכול להתקיים, כמו שכתוב (קהלת ז-ט): "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".

על כן "הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין", שאם יעשה תשובה יתכפר לו במדת הרחמים, ואם לא יעשה תשובה ימות בחטאו במדת הדין. נמצינו למדים מזה ששורש התשובה הוא במה שהקדים הקב"ה את השם הוי"ה לשם אלהי"ם בבריאת העולם, כמו שכתוב "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים".

יומתק לפרש בזה מה שכתוב בפרשת התשובה (דברים ל-ב): "ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו". וכן

הקב"ה מצרפה למעשה כאילו הקריב את עצמו, וכל זה משום שאי אפשר לשום נברא למחול על מה שפגם האדם בכבוד מלכו של עולם, כי אם הקב"ה בעצמו שאמר יעשה תשובה ויתכפר לו, כי בידו למחול לאדם על עוונותיו ולטהר את נפשו מכל סיג ופגם.

יומתק לרמז ענין זה במאמרו של שלמה המלך החכם מכל אדם (קהלת ט-י): "דברי חכמים בנחת נשמעים", על פי הידוע כי

"אמירה" היא לשון רכה ואילו "דיבור" הוא לשון קשה, ולפי זה "דברי חכמים" הם הגזירות והחומרות שהוסיפו חכמים על המצוות, שלכאורה נראים דברים הקשים כגידין, אולם לאמיתו של דבר "בנחת נשמעים", גרמו בכך לישראל "נחת" וקורת רוח, לעשות משמרת לתורה שלא יבואו לעבור עבירות.

דבר זה אנו למדים ממילת נח"ת שהיא נוטריקון נ'בואה ח'כמה ת'ורה, שלא נתנו לנפש החוטאת תיקון בתשובה לבד, מהם אנו למדים כמה חמור הוא החטא שפוגם בנפש האדם עד שאי אפשר לתקנה בתשובה, אלא שהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו נתן לנו תיקון בתשובה, אם כן "דברי חכמים בנחת נשמעים", כי מג' אלו נח"ת - נ'בואה ח'כמה ת'ורה, נשמעים שחכמים גרמו לנו נחת במה שהוסיפו גדרות וסייגים, כדי שיתרחק האדם מן החטא ולא יבוא לדבר עבירה לפגום ח"ו בכבודו של הקב"ה נותן התורה.

כח התשובה בזכות שם הוי"ה שהקדים הקב"ה לשם אלקי"ם

נקדים עוד בענין זה יסוד גדול מדברי השל"ה הקדוש (מסכת שבועות פרק תורה אור אות מ), שהביא בשם אביו לפרש מה שפתח הקב"ה את התורה (בראשית א-א): "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ". ופירש

הטענה למקומה "הלה" תגמלו זאת", שלא לעשות תשובה.

**הגילוי הנפלא של
ה"חתם סופר"
בפירוש התפלה
"הפותח יד בתשובה"**

בדרך זו במסילה נעלה לבאר דברי הזוהר הקדוש, שכאן נמסר במסורה לכתוב בספר תורה אות ה' של "הלה" תגמלו זאת" ה' רבתי, לעומת "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", שנמסר שם לכתוב ה' זעירא, על פי הקדמה יקרה ממשנתו הטהורה של ה"חתם סופר" בדרשותיו (דף א טור ד), שדיבר בקדשו לפרש מה שתיקנו לומר בסליחות ליום שני וחמישי: **"הפותח יד בתשובה לקבל פושעים וחטאים"**.

וביאר את הענין על פי מה שמבואר בכתבי האריז"ל [שער הכוונות" פסח דרוש ו דף פג טור ד ד"ה עוד ירצה] כי האות ה' יש לה ב' צורות, או צורת ד' עם ו' בתוכה שהיא רמז על היחוד השלם, או צורת ד' עם י' בתוכה שהיא רמז על היחוד בזמן הגלות. לפי זה צריך ביאור מדוע נמסר במסורה לכתוב בספר תורה את הרגל השמאלית של האות ה' בצורת י' ולא בצורת ו'.

ומבאר ה"חתם סופר" הענין בזה על פי המבואר בגמרא הנ"ל, שהעולם נברא באות ה' הפתוחה מצד שמאל, כדי להכניס משם את החוטא שרוצה לשוב בתשובה שלימה לה', לפי זה יש לומר כי מטעם זה כותבים בספר תורה את האות ה' בצורת ד"י ולא בצורת ד"ו, כדי שהפתח הפתוח למעלה מהרגל של האות ה' יהיה רחב יותר להכניס שם בעלי תשובה, מה שאין כן אם הרגל היתה יותר ארוכה בצורת ו', היה הפתח שלמעלה ממנה קטן יותר.

לפי זה הוא מפרש כמין חומר כוונת התפלה: **"הפותח יד בתשובה לקבל פושעים וחטאים"**, הכוונה בזה

חתם סופר: "הפותח יד בתשובה", האות ה' היא בצורת ד"י ולא ד"ו, כדי שהפתח יהיה רחב יותר לבעלי תשובה

בשעת בריאת העולם לפני מתן תורה ברא הקב"ה את העולם בה' זעירא בצורת ד"ו שהיצר הרע יכול לסתום

אחרי שקיבלו ישראל את התורה הכלולה מחמשה חומשי תורה פתח הקב"ה את האות ה' בצורת י"ד שהפתח רחב יותר

"הלה" תגמלו זאת", שפתח לכם תשובה בה' רבתי, "עם נבל", שקיבלו את התורה, "ולא חכם" שמאז יש להם פתח גדול של תשובה

בדברי הנביא (הושע יד-ב): **"שובה ישראל עד ה' אלקיך"**, כי ממה שהקדים הקב"ה בבריאת העולם שם הוי"ה מדת הרחמים לשם אלקי"ם מדת הדין, יש לנו הוכחה שאפשר לתקן הכל בתשובה. וזהו שאמר דוד המלך (תהלים כה-יא): **"למען שמך הוי"ה" [שקדם לשם אלקים במעשה בראשית] וסלחת לעוונתי כי רב הוא"**.

הנה כי כן זהו פירוש הכתוב **"הלה" תגמלו זאת"**, האם לשם הוי"ה שהקדים הקב"ה במעשה בראשית כדי להורות שהוא מקבל במדת הרחמים את החוטא בתשובה, תגמלו **"זאת"**, שלא לשוב בתשובה בג' בחינות צ"ו"ם קו"ל ממו"ן בגימטריא זא"ת. אלא שהרי האדם יכול לבוא בטענה שלא שב בתשובה, כי חשב כמו החכמה והנבואה והתורה שאין לחוטא תיקון בתשובה.

לכן מוכיח הכתוב שאין אמת בטענה זו, **"עם נבל ולא חכם"**, ומפרש בתרגום **"עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו"**, שהרי מכיון שקיבלתם את התורה שפתח הקב"ה בשם אלקים **"בראשית ברא אלקים"**, כי מתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, וכשראה שאין העולם מתקיים בלי תיקון בתשובה, הקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין, כמו שכתוב **"ביום עשות הוי"ה אלקים ארץ ושמים"**, הרי לנו ראייה ברורה שהקב"ה מקבל את החוטא בתשובה, אם כן חזרה

מקום מיוחד באות ה', שיש בה פתח גדול בצורת ד"י, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, כי הם עושים היחוד השלם בצורת ד"ו, ואילו בעלי תשובה זוכים לפתח הרחב בצורת ד"י.

ב' דרשות על "בהבראם" "באברהם" "בה' בראם" עולות בקנה אחד במשנתו של ה"זרע קודש"

בדרכו הסלולה של ה"חתם סופר" נלך, לבאר בזה דברי הזוהר הקדוש שמקשר מה שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" עם ה' קטנה, עם מה שכתוב בפרשתנו "הלה' תגמלו זאת" עם ה' גדולה, על פי מה שדרשו במדרש (ב"ר יב-ט) מקרא זה שכתוב בגמר מעשה בראשית: "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, בהבראם" [אותיות] באברה"ם, בזכותו של אברהם. פירוש, הקב"ה ברא את העולם בזכותו של אברהם אבינו, ודרשו עוד במדרש (שם י): "בהבראם - בה' בראם", דהיינו באות ה'.

וביאר הרה"ק מראפשיץ זי"ע ב"זרע קודש" (חג הסוכות לילה א) ששתי הדרשות עולות בקנה אחד כפתור ופרח, כי העולם אמנם נברא באות ה' בבחינת "בה' בראם", אולם ה' זו שנברא בה העולם היא האות ה' שעתידי הקב"ה להוסיף לשמו של אברהם כשנצטווה על המילה, כמו שכתוב (בראשית יז-ה): "ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם".

והנה אות ה' זו שנברא בה העולם, הרי כבר למדנו שהיא רומזת על מצות תשובה, שהחוטא יש לו תיקון להיכנס אל הקדושה דרך פתח האות ה', וכל זה בזכות אברהם אבינו אשר כפי הידוע מדתו חסד, והרי רק בזכות מדת החסד לפני משורת הדין, מקבל הקב"ה את החוטא בתשובה, כי מצד מדת הדין הנפש החוטאת היא תמות.

והוסיף בדברי קדשו כי דבר זה רמזו באות ה' שהוסיף הקב"ה לשמו של אברהם, כי הקו הימני של האות ה' שהוא שלם בלי שום חיסור, הוא רמז על הנהגת אברהם

שהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו פותח לנו י"ד בתשובה, שקבע את הצורה של האות ה' שנברא בה העולם שתהיה כלולה מב' אותיות י"ד, דהיינו ד' ובתוכה י' שהן אותיות י"ד ולא אותיות ד"ו, כי רצונו "לקבל פושעים וחטאים", מפתח רחב ולא מפתח צר. הנה הדברים בלשון קדש:

"אומרים הפותח יד בתשובה לקבל פושעים וחטאים, כי ה"א פתוחה לבעלי תשובה. והנה סוד הה"א הוא ד"ו פרצופים, והיה ראוי להיות צורת הה"א כמו ד' ובתוכה וא"ו משום ד"ו פרצופים, ומכל מקום אין עושים כן אלא צורת יוד בתוכה, עיין בית יוסף (או"ח) סימן ל"ו. והטעם משום שהקב"ה חותר חתירה רבה לבעלי תשובה, ויהיה פתח מרווח. וזהו הפותח י"ד בתשובה לקבל פושעים וחטאים, פירוש שפותח פתח של יו"ד דל"ת היינו י"ד, כדי לקבל פושעים וחטאים, ומשום הכי לא נעשה הפתח מד"ו אלא מי"ד".

ויש להוסיף תבלין לבאר התועלת הגדולה בפתיחת הפתח הגדול לתשובה, על פי הידוע כי תשוב"ה היא אותיות תשוב ה', כלומר אומרים אל האדם תשוב לה' כנרמז בפתח של האות ה'. אמנם היצר הרע שרוצה להפיל את החוטא ברשת היאוש שאין לו תקנה בתשובה, מסמא את עיני האדם שלא יוכל לראות את הפתח הקטן שבצד שמאל של הה'.

וזהו שכתוב אצל אנשי סדום (בראשית יט-יא): "ואת האנשים אשר פתח הבית הוכו בסנורים מקטן ועד גדול וילאו למצוא הפתח". לכן יש בזה ענין גדול שהקב"ה פותח פתח גדול של תשובה באות ה' שהיא בצורת ד"י בבחינת "הפותח יד בתשובה", כדי שלא יוכל היצר הרע לסגור בפני האדם פתח זה של תשובה בבחינת "וילאו למצוא הפתח", אלא ימצאו פתח פתוח לתשובה.

יומתק לרמז רעיון נשגב זה בדברי רבי אבהו (ברכות לד:): "במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים עומדין". הכוונה בזה שהקב"ה פותח לבעלי תשובה

בהבראם - "בה' בראם", שהיא ה' זעירא והיצר הרע סותם את הפתח שלא לראות שיש תקנה בתשובה.

לכן כדי לסתור טענה זו ממשיך הכתוב "עם נבל ולא חכם", ומפרש התרגום "עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו", הלא קיבלתם את התורה הכלולה מחמשה חומשי תורה, ומאז פתח הקב"ה את השער של האות ה' בבחינת "הפותח יד בתשובה", כדי שכל אחד ימצא דרך של תשובה לתקן את כל אשר פגם.

ויש לומר כי זהו הטעם ששבת זו נקראת "שבת תשובה", כי תשוב"ה היא אותיות "תשוב-ה", לרמז שצריך לשוב בתשובה כפי שרמז לנו הקב"ה באות ה', שהשאיר פתח פתוח לבעלי תשובה, ובפרט בשבת קודש זו שאנו זוכים שהקב"ה פותח לנו פתח גדול של תשובה באות ה' רבתי, בבחינת "הפותח יד בתשובה לקבל שבים".

נפלא לסיים עם דברי הרה"ק מראפשיץ זי"ע ב"זרע קודש" (ערב יום הכיפורים) שמביא בשם הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע שפירש פסוק זה:

"הלה' תגמלו זאת, הה' נקודה בפתח, שהיא נדרשת תיבה בפני עצמה, ושמעתי מהרב מבארדיטשוב שה' בנקודת פת"ח מורה על שמחה, כי אנו רואים כשאדם שמח מאוד ולבו מלא משמחה, מוציא מפיו הבל בה' בנקודת פתח [ה-ה-ה-ה-ה-ה]. והנה הה' מרומז בה תשובה, כמו שאמרנו ז"ל דכרעא דה' תלויה לבעלי תשובה שדרך שם יכנסו בתשובה, וזהו בחינת החתירה שחותר השי"ת מתחת כסא כבודו לבעלי תשובה, וענין נקודת פתח מורה על ענין שאומרים ביום הכיפורים (תפלת נעילה) פתח לנו שער, ופותח השי"ת שער לדופקי בתשובה, ופתיחת השער הוא למעלה מרגל הה' כנ"ל, ומורה לנו גם כן ליכנס בשערי תשובה בשמחה, כנ"ל שזהו מרומז בה' בנקודת פתח".

במדת החסד מימין בתכלית השלימות בלי שום חיסור, ואילו הקו השמאלי של האות ה' שנשבר למעלה ואינו שלם, הוא רמז על מדת הדין משמאל שנשברה בזכות החסד של אברהם, לכן הפתח פתוח למעלה בקו שמאל לקבל את החוטא בתשובה. אלו דבריו הקדושים.

אחרי שקיבלו ישראל את התורה זכו לה' רבתי בבחינת "הפותח יד בתשובה"

הנה כי כן בדרך המלך נלך לבאר לפי זה דברי הזוהר הקדוש, כי כשברא הקב"ה את העולם בזכות אברהם אבינו שרמוז במילת "בהבראם" שהוא אותיות "באברהם", הוסיף לו הקב"ה האות ה' בבחינת "בה' בראם", כדי שיהיה תיקון לזרעו לתקן הכל בתשובה הרמוזה בחלון של האות ה', אבל לפני שקיבלו ישראל את התורה, עדיין לא זכו להשיג את כח התשובה רק בבחינת ה' זעירא, שהיא רמז שהפתח הוא עדיין קטן, ויש בזה סכנה שהיצר הרע יסתום את עיני האדם שלא יראה הפתח הקטן שיש לחוטא תיקון בתשובה.

אבל אחרי שקיבלו ישראל בהר סיני את התורה הכלולה מחמשה חומשי תורה שהם בבחינת אות ה' עם כל תרי"ג מצוות מן התורה, וקיבלו עליהם גם את כל הגדרים והסייגים שגזרו חכמינו ז"ל בתורה שבעל פה, פתח להם הקב"ה פתח גדול של תשובה באות ה' שהיא בצורת ד"י בבחינת "הפותח יד בתשובה", להרחיב הפתח של תשובה כדברי ה"חתם סופר" שהיא בבחינת ה' רבתי, כדי שלא יוכל היצר הרע לסתום הפתח של תשובה.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין בפרשתנו דברי התוכחה לישראל: "הלה' תגמלו זאת", שפתח לכם פתח גדול של תשובה בבחינת ה' רבתי, בג' בחינות צו"ם קו"ל ממו"ן בגימטריא זא"ת, ואם תאמרו הרי העולם נברא באות ה' זעירא, כמו שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ